

Prije početka prve košarkaške utakmice u Splitu 16. prosinca 1945. godine između košarkašica FD „Hajduk“ (u bijelim dresovima) i FD „Zadar“. Košarkašice „Hajduka“ (slijeva): Valerija Zavagni (kapetnica), Elvira Carbonini, Nila Bakić, Dragana Kovačić, Teny Gizdavčić, Mirjana Matulić i Mirjana Lučić

Kako je ženska košarka osvojila Split

Piše: HERCI GANZA ČALJKUŠIĆ

Premda su trenirale na zemljanom igralištu ni ne poznavajući pojam dvorane, premda su šivale papuče za trening ni ne sanjajući o športskoj opremi kakvu djeca danas nose na satima tjelesnog odgoja, premda su na njih „razgolićene“ u kratkim hlačama gledali gotovo kao na djevojke sumnjivog morala - splitske su košarkašice prve generacije bile svojevrsno čudo: spoj mladosti, ljepote, morala, poleta i iskonskoga športskog duha

Rijetki su sportovi koji su u Splitu startali kao „ženski“, a onda još kao takvi osvojili publiku i postali popularni. S košarkom se dogodilo upravo to! U početku su je opisivali kao „žensku igru između dva koša“ i promovirali kao „igru ka' stvorenu za žensku mladež“, a prve košarkaše čak „štucigavali“ (zadirivali) da igraju „ženski sport“...

Nemojte nam stoga zamjeriti što ćemo napisati kako se splitska muška (neusporedivo trofejnija košarka) rodila iz Evjnovog rebra. Premda su trenirale na zemljanom igralištu ni ne poznavajući pojam dvorane, premda su šivale papuče za trening ni ne sanjajući o športskoj opremi kakvu djeca danas nose na satima tjelesnog odgoja, premda su na njih „razgolićene“ u kratkim hlačama gledali skoro kao na djevojke sumnjivog morala – splitske su košarkašice prve generacije bile svojevrsno čudo: spoj mladosti, ljepote, morala, poleta i iskonskoga sportskog duha.

Monografija košarkaškog kluba „Jugoplastika“ objavljena 1980. godine, romantičnim je tonom dočarala ulazak novog športa na već raznovrsnu splitsku športsku scenu: „Košarka se u Split ušuljala kroz mala vrata, bosih nogu. Grad baluna, vaterpola, plivanja, veslanja i jedrenja nije primio novoga člana sportske obitelji

Prva splitska košarkaška reprezentativka Elvira Carbonini 1947. godine na Starom placu

Nezaboravljena atraktivna igra najbolje splitske košarkašice Tatjane Zoković

raširenih ruku. Znatiželjno, ali ne i s podsmijehom, pratio je njegove dječje korake, što je bilo dovoljno da košarka na prijamnom ispitu položi ispit s prolaznom ocjenom pred blagonaklonom komisijom koja će očin-ski, pred preplašenom učenicom zarumenjenih obraza zatvoriti jedno oko.”

A kako je zapravo sve počelo... Prvu košarkašku loptu u Split su sa sleta u Pragu donijeli “sokolaši” Uroš Tominić i Natko Lahman još 1938. godine. Potom su nabavili pravila igre iz Italije gdje je u to vrijeme bilo sjedište Međunarodne košarkaške federacije FIBE te organizirali potkraj 30-ih jedinu predratnu košarkašku utakmicu u kojoj su snage odmjerile momčadi „Sokola“ i pitomaca Zrakoplovne baze Divulje.

No, pravim početkom kontinuirane splitske košarkaške povijesti uzimamo ljeto 1945. godine. Premda ovaj put bez prave, već s posuđenom nogometnom loptom, i bez koša, već s okruglim olukom od odvoda kišnice, započele su splitske djevojke iza istočnog gledališta Starog placu svoje prve košarkaške korake.

Dana 6. studenoga 1945. i službeno je osnovana Sekcija sportske igre košarke pri Fiskulturnom društvu „Hajduk“. Prvi pročelnik nove Sekcije bio je Uroš Tominić - Paja, a tajnica, ujedno i jedna od prvih splitskih košarkašica i prva reprezentivka koju je dala splitska košarka, bila je Elvira Carbonini - Čulić (rođena 1926.) čija su sjećanja na početke zabilježena u klupskoj monografiji „Od starog placu do vrha Europe“:

“Bilo je ljeto 1945. godine. Vidio me Marko Lete, on je bio omladinski rukovodilac, rekao mi je da se pri FD Hajduk osniva košarkaška sekcija. Bila sam onda među višim curama u Splitu, a metar i sedamdeset onda je bila lipa visina. Sutradan mi je Valerija Zavagnić rekla da je i nju zvao Lete. Otišle smo na Stari plac, Paja Tominić nas je jedva dočekaao... Trenirale smo iza

I MATERE POGAZILE VLASTITI ZAVJET

Čuveni sportski novinar Zvone Mornar kroz dva je napisao u listu “Narodni sport” oslikao atmosferu prvih godina pojave ženske košarke u Splitu:

(...) Kolovoz 1945. godine. U kući Petromile Kovačić sastale su se stare Splićanke čim su doznale da im se kćeri zadržavaju na „Hajdukovu“ igralištu gdje pod rukovodstvom Uroša Tominića-Paje treniraju košarku.

- Što nam ono nesritna dica rade na „placu“? – sa čuđenjem su se obraćale jedna drugoj majke prvih igračica Matulićeve, Kovačićeve, Bakićeve i Borićeve.

- A eno udrila im u glavu košarka pa je po cilo popodne igraju – govorele su i ljutile se na šjor Ljubu Benčića, šjor Lea i druge „ajdukove“ koji su u to vrijeme bili formirali društvo i počeli uz fudbal forsirati novu sportsku sekciju.

Sastanak zabrinutih majki završio je zavjetom da svoje kćeri neće više nikad pustiti na igralište kraj Plinare gdje im je „oni Paja zavrtija mozgom...“

Naravno, djevojke nisu (možda po prvi put u životu) poslušale zapovijedi svojih majki. Nastavile se trenirati. Zvone Mornar bio je jednako uporan u praćenju zbivanja na terenu, kao i izvan njega, pa se raport nastavlja nakon tri godine:

(...) Kolovoz 1948. godine. U oveloj skupini koja kreće Matošićevom ulicom prema igralištu „Hajduka“ raspoznajemo i majke nekih splitskih košarkašica.

- A kamo ćete vi šjora Petromila – upitao sam jednu od njih?

- Bome na plac. Naše danas igraju kontra Zagreba!

Kakvog li kontrasta?! Još prije godinu, dvije niste mogli s njom ni s drugim ženama progovoriti o sportu. A eto, sad su definitivno razoružane...

Splitske košarkašice 1946. (slijeva): Nila Bakić, Smiljana Tudor, Zagorka Krstulović, Eta Sinovčić i Vera Vušković Gizdavčić

istočnih tribina na Starome placu. Koliko? Dva-tri puta tjedno. Splitske cure zavolile su košarku, bilo je problema jer su neke matere branile kćerkama igrati košarku. Ne radi košarke nego zato jer su se morale skinuti u kratke gaće, a onda je bila sramota pokazivati gole noge. Lako je bilo trenirati i igrati kad je bilo lijepo vrijeme, ali bilo bi puno grubo kad bi padala kiša i puhao vjetar. Pada kiša, zemljani teren, balun bi se natopio, postao težak kao kamen. Ajde ti vodi takvi balun po tome blatu, ajde ti onda pucaj na koš... A još puše vjetar, pa ti ga odnese desno ili lijevo... Poslije utakmice bi se tuširale. I onda smo saznale da nas čire kroz rupicu neki Hajdukovi igrači, prvotimci. Vrazi jedni, znali bi kad se tuširamo pa bi nas došli čirit... Tko? Najveći vrug bio je Ljubo Kokeza, a znali bi bit i Bernard Vukas Bajdo i maser Božidar Soldo.”

16.000 gledatelja – ljudi moji, je li to moguće?

Prva javna košarkaška utakmica održana je već 1945. godine – u godini završetka Drugoga svjetskoga rata, ali i u godini kada su žene Jugoslavije nakon brojnih stoljeća obespravljenosti dobile pravo glasa, pravo na obrazovanje i zapošljavanje te postale formalno izjednačene pred zakonom.

I kroz šport su se manifestirala i „slavila“ ta poslijeratna postignuća. Na prvoj košarkaškoj utakmici odigranoj 16. prosinca 1945. na Starom placu, splitske košarkašice Nila Bakić, Elvira Carbonini, Teny Gizdavčić, Dragana Kovačić, Mirjana Lučić, Mirjana Matulić, Sonja Prkić i Valerija Zavagni susrele su se s košarkašicama FD „Zadar“. Premda su iskusnije Zadranke očekivano pobijedile s 14-9 (9-3), ova je utakmica zapamćena po imponan-

Pravim početkom kontinuirane splitske košarkaške povijesti uzimamo ljetu 1945. godine. S posuđenom nogometnom loptom, i bez koša, već s okruglim olukom od odvoda kišnice, započele su splitske djevojke iza istočnog gledališta Starog placa svoje prve košarkaške korake...

tnom rekordu gledanosti jedne hrvatske košarkaške utakmice – gledalo ju je 16.000 gledatelja!!! Splitska publika, koja je došla na ovu predigru nogometnoj utakmici „Hajduk“ – CDKA (Moskva), s oduševljenjem je prihvatila novi šport i prigrllila svoje košarkašice!

Prvi koš na ovoj povijesnoj utakmici dala je Valerija Zavagni koja se prigodom obilježavanja tridesete obljetnice splitske košarke za „Slobodnu Dalmaciju“ prisjetila tih trenutaka: „Utakmica protiv Zadranci bila je veliki događaj za nas jer smo se mjesecima pripremale za svoj prvi nastup. Splićani nisu znali košarkaška pravila, neki su košarku zvali – kokošarka! U toj ekshibicionoj utakmici protiv košarkašica ‘Zadra’ izgubile smo, ali to nije bilo važno. Jer napokon je Split vidio košarku, a mi smo udarili temelje jednom sportu koji sada stoji uz rame nogometu. Inače, na prvim košarkaškim treninzima bilo nas je desetak. Samo smo Elvira Carbonini i ja znale košarkaška pravila. Potom su došle sestre Ajka i Asja Piplović, Gordana Vljajčić, Dragana Kovačić, Teny Gizdavčić, Mirjana Lučić, Zagorka Krstulović, kasnije i Tatjana Zoković. Nismo imale koševa, prvo vrijeme smo gađale staru ‘gurlu’ na domu Hajduka. Poslije nas je prihvatio „Hajduk“, dali

Juniorke FD „Hajduk“, prvakinja Hrvatske i viceprvakinja FNJR za 1948., s trenerom Urošem Tominićem – Pajom

Prvakinje Hrvatske 1949. godine prije utakmice u Beogradu

su nam dvije vrste majica – bijele za utakmice i plave za treninge! Papuče nismo imale, igrale smo uglavnom bose, a poslije smo za svaki trening od onih debelih vunjenih čarapa šile nešto što je bilo nalik papučama. To bi izdržalo jedan trening, a onda smo morale naći druge vunene čarape. Ma tko je onda mislio na uvjete? Bile smo sretne što igramo, to je bila prva ženska sportska ekipa u oslobođenome Splitu. (...)

U najboljoj svjetskoj petorci

U izvanrednoj generaciji koja je košarku uvela u splitsku športsku obitelj igrale su redom odlične igračice od kojih svaka zaslužuje spomen. Ipak, svi svjedoci toga vremena složni su u jednome – Tatjana je do danas najbolja splitska košarkašica!

Tatjana Zoković – Krvavica (1931.-2003.) usjekla se u pamćenje splitske športske javnosti ne samo kao najbolja košarkašica, već kao jedna od najboljih športašica svih vremena. Jedan od najvećih poznavatelja i pobornika splitske ženske košarke, bivši trener i športski novinar Emil Vuković, zalažući se da Tatjana postane počasna članica Kuće slave splitskog športa napisao je u obrazloženju Komisiji:

“Zokovička je bila i ostala simbol košarkašice fantastičnih sposobnosti, izvanrednih fizičkih kvaliteta (brzine, skočnosti, okretnosti, izdržljivosti), ali više od svega bila je igračica nevjerovatne imaginacije. Uostalom, nazvana je košarkaški Vukas, što je za ono doba bila izuzetna usporedba. Njezina igračka inteligencija do danas nije nadmašena. (...) U okviru splitskog kluba bila je nezamjenjivi lider, neumorni propagator športa, košarke posebno. Ali nadasve je bila žena koja je pli-

jenila svojom vedrinom, optimizmom, susretljivošću, spremnošću na suradnju i pomoć.”

Ove ljudske riječi koje su plod uspomena na siromašna, ali ona prava drugarska vremena, zapravo su barem podjednako vrijedne kao i rezultati kojih je bilo mnogo. Tatjana je tijekom dvadesetogodišnje košarkaške karijere igrala za svoj „Split“, a punih jedanaest godina (1950.-1961.) bila je državna reprezentativka. Odigrala je za reprezentaciju Jugoslavije 64 utakmice i postigla ukupno 778 koševa.

Sudjelovala je na tri europska prvenstva: 1954. u Beogradu, 1956. u Pragu i 1958. u Lodzu, te na Svjetskom prvenstvu u Moskvi 1959. godine. Zlatnim slovima u splitsku športsku povijest upisani su njeni najveći uspjesi – u meritornom izboru selektora europskih košarkaških reprezentacija u Pragu 1956. proglašena je najboljom košarkašicom Europe, a na SP 1959. uvrštena je u najbolju svjetsku petorku. Ovu jedinstvenu športsku čast popratila je i titula najbolje športašice Jugoslavije 1959. godine po izboru lista “Narodni sport” (kasnije “Sportskih novosti”).

Športske mezimice Splita

Prigodom obilježavanja pola stoljeća splitskog košarkaškog kluba 1995. godine Tatjana Zoković prisjetila se svojih košarkaških dana:

“U košarku sam ušla posve slučajno jer je moj prvi šport bio tenis. Ali cure su onda govorile kako se u Splitu počela igrati ‘nekakva košarka’, došla sam to čudo vidjeti uživo, trening košarkašica je već počeo... Vidio me je trener Uroš Paja Tominić, kazao mi ‘Mala, ajde probaj’. I – gotovo! Od toga trenutka, a bilo je to

Splitske košarkašice u Špinutu 1952. godine (slijeva): Olgica Korošec, Asja Piplović, Zlata Bradarić, Neda Grubišić, Jaka Grubišić, Irena Rančić, Dragana Kovačić, Elvira Carbonini i Tatjana Zoković

1946. godine, ostala sam vezana za tu 'nesritnu košarku' i ne žalim zbog toga.

Vrijeme u kojemu sam ja igrala košarku bilo je vrijeme romantike u športu. To nema nikakve veze s današnjim poimanjem športa, a ja sam posebno sretna što sam košarku igrala baš onda. Vjerojatno zato što sam – romantična duša!

Dugo godina bile smo u vrhu, nikada nismo donijele Splitu naslov državnih prvakinja, Crvena zvezda je tada, to valja priznati, ipak bila bolja. One su trenirale i igrale barem tri stotine dana godišnje, a mi smo mogle trenirati i igrati samo ljeti. Istina, jednom ili dvaput bile smo na pragu naslova prvakinja, možda su i suci koji put potegli za njih, ali ostale smo – vječite druge!

Ali, bez obzira na to što nikad nismo bile prvakinje,

Najtrofejnija košarkašica iz Splita Vedrana Grgin-Fonseca

SVJETSKI DRAGULJ IZ SPLITSKE KOŠARKAŠKE RIZNICE

Zanimljivo je istaknuti kako je tijekom sedamdeset godina splitske ženske košarkaške tradicije, najtrofejnija košarkašica nećakinja spomenute prve reprezentativke Elvire Carbonini-Čulić, svjetski uspješna športašica Vedrana Grgin-Fonseca. Vedrana je, nakon uspješnog starta na splitskim Gripama početkom devedesetih, igrala u deset zemalja, u ukupno sedamnaest klubova i osvojila dvanaest puta naslov državne prvakinje devet različitih država. Među brojnim medaljama u njevoj riznici trofeja su i dva dijamantna prstena najjače svjetske WNBA lige koja je osvojila u dresu „L.A. Sparksa“, dok je najprestižniji europski naslov prvakinje Eurolige osvojila 2008. s moskovskim „Spartakom“.

cijelo to razdoblje bile smo športske mezimice Splita. Splitsani su u velikom broju dolazili na naše utakmice, o nama i našim rezultatima svakodnevno se govorilo na onim dobro poznatim portskim punktovima u centru Splita.

Zamislite: komentirale su se utakmice Hajduka i – susreti košarkašica Splita! Eto, koliko smo onda bile važne Splitsanima...

Znam, Splitsani su nas dolazili gledati ne samo radi košarke nego zato da se – 'nauživaju ženske lipote'! Naša igračica Lela Belamarić bila je prava ljepotica, bivša balerina, superzgodna cura koja se među prvim Splitsankama na Bačvicama pojavila u – bikiniju! Ali i oni koji su nas gledali samo zbog 'lipih ženskih nogu' s vremenom su zavoljeli košarku. A to je bilo najvažnije.

To je bilo vrijeme velike neimaštine, dres i papuče su se čuvali kao najveće blago, a putovale smo trećim razredom vlaka, a kada smo prvi put ušle u spavaća kola to je bio – san snova! Sretna sam da smo baš mi splitske košarkašice zaslužne da su Splitsani zavoljeli košarku. Da smo učinile taj prvi korak u popularizaciji košarke koja je poslije Splitu donijela najveće sportske radosti.”

LITERATURA:

Bajrović, V. – Bibić, M. (2005). Od staroga placa do vrha Europe (šezdeset godina Košarkaškog kluba Split 1945.-2005.). Split : Slobodna Dalmacija

Ganza Čaljkusić, H. – Kučić, R. (2013). Heroine splitskoga sporta : ženska strana medalje. Split: Vetus itinera

Jurić, F. – Garber, M. – Vuković, E. (1980). Jugoplastika : 1945.-1980. Split : KK Jugoplastika

Košarkaški klub „Split“ : 1945-1955. (1955). Split: „Split“

Marović, D. – Radja, M. (2006). Povijest sporta u Splitu : 1918-1941, Knjiga II. Split : Splitski savez športova, Komisija za povijest športa

Petrić, T. (1986). Sport u Splitu : 1944-1984. Split : Savez za fizičku kulturu općine Split : Samoupravna interesna zajednica fizičke kulture općine Split